

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Datum

6 maart 2023

Ons kenmerk

UTR-CVH-270223-001

Betreft / Onderwerp

Inbreng FNV t.b.v. internetconsultatie Wet Handhaving in de Sociale Zekerheid

Doorkiesnummer

088-3681834

Email contactpersoon

jessica.vanruitenburg@fnv.nl

Bijlage(n)

-

Inbreng FNV t.b.v. de internetconsultatie Wet Handhaving in de Sociale Zekerheid

FNV heeft met interesse kennisgenomen van het Wetsvoorstel Handhaving in de Sociale Zekerheid en maakt graag gebruik van de mogelijkheid om te reageren via de internetconsultatie.

Handhaving Sociale Zekerheid

Dit wetsvoorstel wil de menselijkheid terugbrengen in de handhaving van de sociale zekerheid. FNV is blij met deze erkenning en met de trendbreuk dat mensen niet vanuit wantrouwen zou moeten worden benaderd maar vanuit vertrouwen. Dit is hard nodig, want de huidige praktijk leidt tot grote financiële problemen bij mensen en tot verlies van vertrouwen in de overheid. De sancties die uitkeringsgerechtigden nu soms krijgen opgelegd staan niet in verhouding tot de fout of overtreding van de inlichtingenplicht of meewerkverplichting. Bovendien is duidelijk dat verreweg de meeste mensen die nu direct een boete krijgen opgelegd helemaal niet bewust frauderen, maar dat op een enkel geval na sprake is van een fout of vergissing vanuit onwetendheid. De FNV ziet dit wetsvoorstel dan ook als een eerste stap in de goede richting, maar voor het herstel van vertrouwen is veel meer nodig.

Want zowel gemeenten als het UWV schuwen ingrijpende maatregelen niet om burgers te controleren. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van de Fraudescorekaart, met mogelijk discriminerende algoritmes, door mensen te volgen of te confronteren met een onaangekondigd huisbezoek. Zo gaat er nog steeds veel mis bij huisbezoek door het UWV, ondanks dat de regels voor huisbezoeken onlangs verbeterd zijn. Uitkeringsgerechtigden zijn niet altijd op de hoogte van hun rechten. Velen weten niet dat ze niet hoeven mee te

werken aan een huiszoeking door het UWV en dat dit geen gevolgen mag hebben voor de uitkering. Bestuursorganen zoals gemeenten en het UWV zijn in de laatste jaren steeds verder gegaan in het controleren van uitkeringsgerechtigden, waardoor de grenzen van handhaving in de sociale zekerheid en het bestuursrecht en de handhaving in het strafrecht steeds diffuser zijn geworden. Uitkeringsgerechtigden worden hierdoor bij voorbaat behandeld als verdachte, zonder dat hun rechten goed geborgd worden. Zo kan bij handhaving van de sociale zekerheid bij slechts een duidelijk vermoeden een huisbezoek worden gepleegd. Dit vermoeden wordt echter niet getoetst en het is onduidelijk wie bepaalt of de vermoedens genoeg grond zijn voor een onaangekondigd huisbezoek. FNV ziet hier een forse discrepantie tussen de rechtsbescherming met de toepassing van bestuursrecht of strafrecht, met name in de controlebaarheid en in de wettelijke waarborgen. FNV vindt in dit wetsvoorstel niet terug hoe de overheid er voor gaat zorgen dat genoemde methodes niet meer gebruikt gaan worden.

Voor uitkeringsgerechtigden zou er bovendien een laagdrempelige en onafhankelijke klachtenprocedure moeten zijn waar ze terecht kunnen met eventuele klachten over bijvoorbeeld de bejegening vanuit de uitvoeringsinstantie. Nu is er terecht en vanzelfsprekend wel een klachtenprocedure voor de uitvoerend professional, maar voor de uitkeringsgerechtigde zelf is dit niet altijd goed geregeld.

Het wetsvoorstel

Met het Wetsvoorstel Handhaving in de Sociale Zekerheid wordt afgestapt van het automatisme dat uitkeringsgerechtigden bij het begaan van een vergissing of het maken van een fout direct een boete opgelegd krijgen. Met het wetsvoorstel wordt een gereedschapskist geïntroduceerd waar handhavers gebruik van kunnen maken. Zo wordt er na het constateren van een fout de mogelijkheid gecreëerd om eerst een toelichtingsgesprek te houden. Bij uitblijven van verbetering kan vervolgens een waarschuwing of (voorwaardelijke) boete worden gegeven. FNV is positief over het principe dat niet direct overgegaan wordt tot een sanctie. Wel is FNV van mening dat wanneer vaststaat dat geen sprake was van (kwade) opzet, geen boete of terugvordering mag worden opgelegd. Daarnaast zou in alle gevallen, voordat eventueel een sanctie wordt opgelegd, een toelichtingsgesprek moeten worden gehouden. FNV wil voorkomen dat gemeenten dit zelf gaan bepalen en willekeurig in de uitvoering groter wordt. Of dat cliënten van UWV simpelweg omdat ze niet begrepen hebben waar en waarom het mis is gegaan, als fraudeur worden behandeld. Ook vindt FNV het zorgelijk dat de vorm van het toelichtingsgesprek niet vaststaat. Een digitale toelichting of telefoontje zou kunnen volstaan en de keuze voor de vorm ligt bij het bestuursorgaan zelf. Gemeenten zouden hier zelf een afweging in kunnen maken, waarbij mensen die niet digitaal vaardig zijn of zich telefonisch niet goed kunnen uitdrukken extra kwetsbaar zijn. Wanneer wordt besloten tot een sanctie zou dit altijd gemotiveerd moeten worden.

Ook zet het wetsvoorstel in op meer preventie. Dat is een goede stap, want een voorwaarde voor goed handhavingsbeleid is dat mensen weten wat de regels zijn, deze begrijpen en daar naar kunnen handelen. Bovendien moeten de regels rechtvaardig zijn. Uit een onderzoek door FNV¹ naar de ervaringen van uitkeringsgerechtigden naar de

¹ <https://www.fnv.nl/getmedia/65413a59-94be-49ff-b810-a10d0abc36d0/Boeten-zonder-schuld.pdf>

handhaving van de Participatiewet bleek dat een kwart van de mensen die door de gemeente een sanctie kreeg opgelegd, niet wist waarom.

FNV vindt het kortom dus goed dat er een andere wijze van handhaving wordt ingevoerd in de sociale zekerheid, maar constateert tegelijkertijd dat het niet op alle punten vanuit het perspectief van de burger is opgesteld. FNV vindt het een gemiste kans dat de inlichtingenplicht in de huidige vorm nog een centrale rol in het stelsel behoudt. Juist de huidige inlichtingenplicht grijpt diep in op de persoonlijke levenssfeer en vaak is ook niet duidelijk wat dit precies voor de betreffende persoon inhoudt. Natuurlijk moeten belangrijke wijzigingen in de persoonlijke situatie, zoals het krijgen van werk of samenwonen, worden doorgegeven. Maar de huidige inlichtingenplicht eist ook dat kleine dingen, zoals de cadeaus voor verjaardagen van de kinderen, worden gemeld. Dit gaat naar de mening van FNV veel te ver. FNV pleit er dan ook voor dat bij de herziening van de Participatiewet (in het wetsvoorstel Participatiewet in balans) ook deze inlichtingenplicht grondig wordt aangepast. Ditzelfde geldt voor de uitvoering van de inlichtingenplicht door het UWV. FNV vraagt zich ook af of de inlichtingenplicht, bij een verdenking, niet schuurt met Artikel 5:10a AWB (zwijgrecht cautieplicht).

Dit wetsvoorstel gaat vooral in op een wijziging van de sancties en straffen, maar ook de terugvordering van een uitkering kan buitenproportionele gevolgen hebben voor uitkeringsgerechtigden. FNV zou het goed vinden wanneer ook bij eventuele terugvordering meer rekening wordt gehouden met de persoonlijke omstandigheden en met proportionaliteit van de gevolgen. Bovendien pleit de FNV ervoor dat altijd bestaanszekerheid van mensen gegarandeerd zou moeten worden en dat ook in de sociale zekerheid de beslagvrije voet moeten worden beschermd.

FNV pleit er bovendien voor om de definitie van fraude in het kader van dit wetsvoorstel te herzien: een (onopzettelijke of onbewuste) overtreding van de huidige inlichtingenplicht maakt iemand nog geen fraudeur, omdat de regels soms volstrekt onduidelijk en te streng zijn. Er is sprake van fraude wanneer het gaat om een opzettelijke overtreding van de inlichtingenplicht om onrechtmatig voordeel te verkrijgen.

Ook vindt FNV dat wanneer de gemeente of UWV vermoedt dat een uitkeringsgerechtigde fraudeert de bewijslast daarvoor bij de uitkeringsinstantie zou moeten komen te liggen. Nu staan uitkeringsgerechtigden soms met hun rug tegen de muur. Het is goed dat hier in het wetsvoorstel een stap in wordt gezet. Artikel 3 in het wetsvoorstel biedt daarvoor nog te weinig duidelijkheid, omdat uitkeringsgerechtigden vermoedens van het bestuursorgaan moeten kunnen weerleggen. FNV pleit voor een scherpere formulering in de wet waarbij de bewijslast bij het bestuursorgaan moet komen te liggen en het aan het bestuursorgaan is om aan te tonen dat er sprake is van fraude.

Bovendien vraagt dit wetsvoorstel om een enorme cultuuromslag in de manier van handhaven en in de menselijke uitvoering. Ook bij de eerdere decentralisatie in de zorg is al een cultuuromslag beloofd, maar daar is onvoldoende van terecht gekomen. FNV

vraagt zich af welke maatregelen de overheid gaat nemen om te zorgen voor deze cultuuromslag?

Tot slot

FNV vindt het een goede stap dat met dit wetsvoorstel de uitkeringsgerechtigde bij een vergissing of fout niet langer een buitenproportionele straf krijgt opgelegd. Dit wetsvoorstel zet daarmee een stap in de goede richting, maar gaat voor FNV nog niet ver genoeg. Voor een echte sociale behandeling van uitkeringsgerechtigden is namelijk meer nodig. Dat begint bij een uitkering die bestaanszekerheid garandeert, met regels die niet knellen en met sociale zekerheid waar mensen op kunnen vertrouwen en die perspectief biedt.

Met vriendelijke groet,

Kitty Jong
Vicevoorzitter FNV